VÝUKA MANDŮ U JEDINCŮ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA – PŘEHLEDOVÁ STUDIE

MAND ACQUISITION IN INDIVIDUALS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER: A LITERATURE REVIEW

Zuzana Prokopová, Jana Jamrichová, Miroslava Bartoňová, Vanda Hájková

Klíčová slova: *výuka mandů, osvojování mandů, verbální operanty, porucha autistického spektra, přehledová studie*

Keywords: *mand teaching, mand acquisition, verbal operants, autism spectrum disorder, literature review*

Cíle v ČJ

Cílem příspěvku je prezentovat přehledovou studii, která posuzuje, analyzuje a sumarizuje výsledky výzkumných šetření za poslední dva roky z oblasti učení a osvojování mandů (dovednosti vyjádřit vlastní potřeby sociálně přijatelným způsobem) u jedinců s poruchou autistického spektra.

Dílčími cíli je přestavit výzkumná zjištění, jaké postupy se při výuce mandů využívají, které jsou považovány za nejefektivnější, jaké jsou největší přínosy plynoucí z osvojování mandů a jakým způsobem lze zvýšit variabilitu používaných mandů a jejich generalizaci a udržitelnost.

Teoretická východiska v ČJ

U osob s PAS se projevují deficity v sociální komunikaci. Z důvodu nedostatečných komunikačních dovedností dochází u těchto jedinců k nežádoucímu chování. Proto je nutné se zaměřit na rozvoj sociálně přijatelných komunikačních dovedností (Bazalová, 2017). Výuku funkční komunikace se doporučuje zahájit výukou mandů (žádostí), které jsou jedním ze šesti verbálních operantů, definovaných Skinnerem (1957) v jeho publikaci Verbální chování. Naučit jedince mandovat je zásadní pro rozvoj další komunikace. Každý verbální operant je kontrolován specifickými nezávislými proměnnými (spouštěč, následek a motivační proměnné). Pro mand je spouštěčem motivující

operace (MO) jedince a následkem je specifické posílení (Skinner, 1957). Příklad: Pokud má dítě žízeň (MO), řekne si o sklenici vody (mand) a jako následek se může napít (specifické posílení). Pokud se jedinec s PAS naučí vhodným způsobem vyjadřovat své potřeby, vede to ke snížení problémového chování (Barbera, Rasmussen, 2018).

Metodologie v ČJ

Základní výzkumnou technikou byla přehledová studie. V Portálu elektronických zdrojů UK byly pomocí klíčových slov vyhledány odborné články. Ty byly následně redukovány na relevantní dle abstraktu. Kritériem pro výběr bylo zaměření na osoby s PAS, na osvojování mandů, publikace v letech 2018–2020 a recenzované publikace v českém a anglickém jazyce. Systematicky byly prohledávány databáze Academic Search Ultimate, EBSCO, JSTOR, Oxford University, ScienceDirect, Scopus, Springer, Web of Science, z nichž byly dle kritérií vybrány relevantní články pro zpracování literárního přehledu.

Závěry v ČJ

Výuka mandů, tedy učení vyjádřit vlastní potřeby sociálně přijatelným způsobem, je u jedinců s PAS přínosná nejen z hlediska rozvoje sociální komunikace, ale i z hlediska eliminace nežádoucího chování. Soubor zkoumaných článků prezentuje konkrétní postupy vedoucí k rozvoji funkčních komunikačních dovedností, zejména v oblasti spontánního mandování a zvýšení variability mandů. Z výsledků přehledové studie vyplývá, že efektivními procedurami vedoucími k dosažení výše zmíněných cílů jsou manipulace antecedentů, prompt, oslabování promptu a generalizace dovedností napříč prostředími a personálem.

Souhrn příspěvku v AJ

The aim of this study was to review and summarize current research on mands acquisition for people with autism spectrum disorder (ASD) and the most effective teaching procedures. Communication skill deficits are a common issue for individuals diagnosed with ASD. The mand, derived from the word „demand“ and often used in reference to making a request, is often the first targeted verbal skill in communication and is considered essential for the further development of verbal behavior. Articles reviewed were found using the Portal of Electronic Resources at Charles University and were based on the

following criteria; focus on individuals with ASD, mand acquisition, in either Czech or English language, and published in 2018-2020. The results frequently highlighted the importance of mand development as essential to life skill development. Articles also highlighted functional communication training, and development of communication spontaneity, variability, and independent manding.

Afiliace

Tato přehledová studie vznikla ve spolupráci s UK, Pedagogickou fakultou, Katedrou Speciální pedagogiky a za finanční podpory GA UK, číslo projektu 251369.

Bibliografie

Muething, C. S., Falcomata, T. S., Ferguson, R., Swinnea, S., & Shpall, C. (2018). An evaluation of delay to reinforcement and mand variability during functional communication training. Journal of *Applied Behavior Analysis* [online]. *51*(2), 263-275

Russel, Sarah M., & Reinecke, D. (2019). Mand acquisition across different teaching methodologies. *Behavioral Interventions* [online]. *34*(1), 127-135

Ward, K. D., & Shukla Metha, S. (2019). The Use of a Stimulus Control Transfer Procedure to Teach Motivation-Controlled Mands to Children with Autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities* [online]. *34*(4), 215-225